

997 Ormen Lange fra Fornesmarka i Hegra?

Olav Tryggvassøn (968-1000) var sønn av Tryggve Olavsson, en småkonge i Vika - og som ifølge tradisjonen var barnebarn av Harald Hårfagre. Olav vokste opp i eksil i Gardarike (Russland), før han dro i viking. Han skulle visstnok være en dyktig sportsmann. Olav giftet seg med Gyda Olavsatter. Hun var fra Dublin og hadde store eiendommer i Irland og England. Og det var i England Olav Tryggvassøn lot seg døpe. Det fortelles at Olav kom til Norge i 995 for å utmanøvrere de som hadde makta. Han lot Håkon Jarl drepe gjennom trælen Kark. En spennende og omfangsrik tradisjonsfortelling.

I følge både Snorre og Flateyrboka lot Olav Tryggvassøn bygget et kjempestort vikingskip under Ladehammeren i Trondheim. Med stor sannsynlighet var det i året 997. Til byggmestere hadde han Torberg Skafoxson (Skavhogg) og Torgeir Stakarhovde. Den vinteren kom Olav Tryggvassøn til Lade fra Hålogaland, hvor han hadde tatt som bytte et stort skip de kalte for *Ormen* fra Raud den Ramme i Salten - etter at kongen hadde torturert ham i hjel. Dette skipet skulle bli modellen for det langskipet Olav Tryggvassøn nå ville bygge. Skipet kongen stjal fra Raud den Ramme, skulle senere gå under navnet *Ormen Stutte* (korte).

Meningen var selvsagt at det beste materiale som kunne skaffes skulle brukes. Problemet var å finne et stort tre til kjølen til skipet. Det ble lett i skogene vidt omkring uten å finne godt nok tre. Tidlig en morgen stod Torberg og Torgeir og diskuterte problemet. Da kom det en fremmed mann opp til dem. Han var høyvokst, solbrent, enøyd og så noe uforferdet ut. Han spurte hvordan det gikk med byggingen av Kongeskipet. Han fikk til svar at de ikke var kommet noen vei, da de manglet stort nok kjøltre, enda de hadde lett overalt.

Mannen ba dem bli med ned til fjæra og se på en trestubbe han hadde med seg. Der lå det en båt med et stort tre på slep. Byggmesterne veltet treet på land og fant det å være godt nok. De spurte om mannens navn og hva prisen på treet skulle være. Mannen sa han het Forne og var bonde i Trøndelag. Han ville ikke kjøpslå om prisen, men sa han skulle hente betalingen siden. Så gikk mannen til båten sin og rodde vekk. Hvem mannen var ble en gåte for dem.

Da kong Olav kom ned til byggmestrene og fikk se treet, ville han vite hvor de hadde fått det fra. De fortalte da kongen at en mann ved navnet Forne hadde kommet roende med det på slep. Kongen sa han ikke kjentes ved den mannen, men ba dem vise seg treet. Kongen så på treet, steg opp på det og kommanderte: ”Hugg det over her”. Det ble gjort. I det treet ble delt i to,

kom det en giftig orm krypende ut. Da sa kongen: ”Nå vet jeg hvem denne Forne er. Det er den onde Odin som har tenkt det således at ormen skulle krype gjennom skipet vårt og senke alle til bunns. Men vi skal likevel bruke treet og sette vår lit til den allmektige Guds godhet og nåde, som er sterkere enn hatet og ondskapen fra djevelen og hans ærendsvener, som rotter seg sammen og lar sin uvilje ødelegge alle menneskers velferd.” Siden lot kongen biskopen vigsle treet. Deretter hogg de kjølen og bygde skipet. ”Nå skal skipet ta navn etter denne ormen og kalles Orm, men med tanke på skipets størrelse og lengde, synes det meg at det bør hete Ormen Lange”.

Så langt foreløpig om byggingen av Ormen Lange. Nå er det vel få som tror på sagnet om Odin, og at han sendte djevelen. Men kanskje ligger det en liten kjerne av sannhet i ethvert sagn, og at det kunne ha vært en person relatert til byggingen av Ormen Lange som virkelig het Forne. Kan det være noe i det Gunnar Aasvold skriver i sin bok fra 1982: ”Det kan vel tenkes at Flatøyarbok er kommet i skade for å utelate en bokstav, f.eks Forne(s), og da er det ikke vanskelig å plassere bonden.” Avstanden fra Fornesmarka i Hegra til Ladehammeren var ikke for stor til å kunne ta et tre på slep ut i fjorden. En vet med sikkerhet at det i senere århundrer er hogget mastetrær i Fornesmarka og fløtet ned elva og videre med slep til Trondheim. Det kan også med sikkerhet sies at det i vikingtiden ble bygd havgående båter ved utløpet av Stjørdalselva. Det var ei rolig og trygg havn, ypperlig til byggeplass. Tømmer av både gran og fura fantes det nok av oppover vassdraget. Senere i middelalderen da vikingskipene ble avløst av større skuter og krigsskip, kan vi lese kongens påbud om at nettopp der skulle det bygges: ”Det store skip i Styredall - ved Holmen”. (Styredall = Stjørdal)

La oss derfor tenke tanken litt videre. Stjørdalselva var i året 997 som en stor flod, båtene gikk langt oppover Stjørdalen. Terrenget og virksomheten i Fornesmarka lot store tre bli enda større. Disse var lette å felle, samt fløte nedover til munningen ved Tangen. Ja, en kan sågar tenke seg at kjølen ble utformet i Stjørdal, for så å slepes til Ladehammeren, skjønt det ville i så fall kanskje ha blitt reflektert både i sagnet og i Snorre. Men at tømmeret kom fra Fornes er meget sannsynlig, og at sagnet bygger på dette - er trolig ganske så nære et faktum.

I Snorre heter det seg at det var Torberg Skafoxson (Torberg Skavhogg) som bygde stavnen til skipet. Andre satte det sammen, noen til å telgje, noen til å slå søm og noen til å kjøre tømmeret. Alt ble omhyggelig og fint forseggjort. Skipet var både langt og bredt, det var høyt opp til relinga og bygd av svært tømmer.

Da de skulle legge den øverste bordkledningen måtte Torberg i et nødvendig ærend hjem til gården sin, hvor han ble ganske lenge. Da han kom tilbake, var bordkledningen lagt. Kongen gikk den kvelden sammen med Torberg og så på skipet. Alle sa at de aldri hatt sett et så stort og vakkert langskip før.

Dagen derpå kom Olav Tryggvassøn nedover til skipet igjen. Håndverkerne stod der uten å gjøre noen ting. De fortalte kongen at skipet var ødelagt. Det syntes som om en mann hadde gått fra framstavnen til løftingen (akterdekket) og sneid det ene hogget etter det andre inn i øverste bordet. Kongen ble rasende, og fortalte at fikk han rede på hvem som hadde gjort dette - trolig av misunnelse - så skulle mannen dø. *"Men den som kan si meg hvem det er, skal jeg gjøre mye godt for"*, sa kongen. Da sa Torberg: *"Jeg skulle nok si Dem hvem som har gjort dette, herr konge"*. *"Det er heller ikke noen annen mann jeg venter det mer av enn deg"*, svarte kongen. *"at du skulle ha lykke til å finne ut dette, og fortelle meg det"*. *"Konge, jeg skal si deg hvem som gjorde det. Jeg har gjort det"*. Da sa kongen: *"Da skal du bøte det igjen slik at det blir like godt som det var før. Og du setter livet på spill med dette"*. Nå gikk Torberg bort og telgde bordet slik at alle sneihoggene ble borte. Da sa kongen og alle de andre at skipet var mye vakrere på den siden som Torberg hadde skåret i. Kongen bad ham gjøre slik på den andre siden også.

Navnet Ormen Lange kan også ha kommet fra Midgardsormen, en orm i norrøn gudelære. Ormen Lange kan ha vært opp til femti meter langt, og med ei høyde fra kjøll til reling på fire meter, var skipet et av de største en vet om fra den tiden. Det hadde 34 sesser (seterekker for roere). Noen mener at det kunne ha så mange som 52 sesser. Med fra en til tre personer pr. åre, kan en anta at skipet hadde mellom 70 og 104 roere. Med ekstramannskap kan det ha vært så mange som 130 mann ombord. Som kongeskip hadde det et drakehode i stavnen og en drakehale bak. Disse var helt forgylte.

Siden Ormen Lange var større enn andre skip ga det store fordeler i strid. Likevel ble skipet tatt under slaget ved Svolder. Olav Tryggvassøn ble overrasket av danekongen, sveakongen og norske Eirik Jarl. Da kongen ble skadd måtte han rømme skipet, og druknet trolig i sjøen. Eirik Jarl tok skipet som bytte, men fikk liten glede av det. Ormen Lange var stygt skadd, og det ville muligens blitt for dyrt å reparere skipet og holde det ved like. Det ble trolig lagt i opplag og brent til slutt.

Fra Stjørdalsboka

I 1771 fikk skipper Ursin tillatelse av stiftsamtmannen til å hogge ei mast i Fornesskogen. Lensmannen var i skogen sammen med Kjelberg Bjørnsgård og Ole Bjugan og takserte treet til en riksdaler. Treet var 30 alen langt, målte 27 tommer i rota og i toppen 12 tommer. Oversatt til dagens mål betyr dette ca. 19 m langt, 69 cm i diameter ved rota, og 31 cm i toppen (da har jeg brukt de gamle norske lengdemålene der 1 alen er 62.75 cm, og 1 tomme er 2.61 cm (til sammenligning er dagens internasjonal tomme, inch, lik 2.54 cm). Det var altså ikke treet lengde som var 19 m, men lengden på stokken, og det medfører at treet mest sannsynlig hadde en total lengde på langt over 30 m. Trolig var dette furu etter som det skulle brukes til skipsbygging. Dette er et temmelig stort furutre i

Gunnar Fornes med eksempel på et vel 350 år gammelt tre

dag, selv om en kan finne enkelte furutrær rundt omkring som har en diameter på kanskje opp mot en meter. I tidligere tider var det mer vanlig med trær med slike størrelser enn det vi finner i dag. Grunnen til dette er at furutrær i dag anses som hogstmodne ved 100-120 års alder (og opp til 40-45 cm i diameter i brysthøyde), mens furua godt kan bli 400-500 år gammel (og enda eldre opp mot fjellet), og altså nå diametre på kanskje en meter eller mer (Kilde: Ken Olaf Storaunet, forsker ved Norsk institutt for skog og landskap).

Gunnar Fornes, født i 1890, fortalt at han som ung gutt så at det kom et mastetre på isen fra Forrbygda. Det var forspent med fire hester, og 15-20 karer var med. Den samme Gunnar Fornes kunne og fortelle om da han var med og landdro flåter som ble tatt opp i Lamofjæra. Til å trekke den opp ble det innleid (kommandert) slaver fra Kristiansten. Fangene ble benevnt slaver på den tiden. Disse fangene var svært ivrige etter å få være med, fordi det vanket litt ekstra forpleining. Kanskje var det også sjanser til å fa en dram av hegrasbyggen. Men Gunnar syntes det var vanskelig å dra sammen med slavene for når de skulle ”stø akslene i hop”, kom det skulderbrede halsjernet i veien. Gerhard Schøning har også skrevet om fløting av meget stort tømmer i Stjørdalselva. Bestefar til Johan Petter Trøite har fortalt fra den tiden han var med og dro flåter til byen. Det kunne ta mange dager. Ofte lå de værfaste på Malviklandet. Verste stykket var forbi Hommelvik. På den strekningen hadde de med en ekstra kar. I medvind klarte de av og til å ro flåten tvers over Hommelvika. Når Hommelvik var passert, ble han sendt til byen for å kjøpe brennevin.

Storgrana i Fornesmarka - se bildet fra Stjørdalsboka tatt av Johs Petersen, har følgende tekst: ”Storgrana i Fornesmarka er vel den største grana nordanfjells, kanskje i heile landet”.

Denne grana må selvsagt ikke sammenlignes med ”General Sherman”, kjempetreet i California, men til å være norsk skal dette treet i Hegra ha vært temmelig stort. Det skal også nevnes at det største treet i landet trolig er et 107 år gammelt tre i Bergen. Det er 45,9 m høyt. Har en diameter på 1,4 m og visstnok en masse på 20,5 kubikk. - Det har i uendelige tider blitt snakket om de store trærne i Fornesmarka. Sagnet om kjølen til Ormen Lange er nok noe mer enn kun et sagn. Det lever folk den dag i dag som kan huske de store trærne. En av dem er Anders Solheim, skogskar gjennom hele sitt liv. Han forteller at storgran i Fornesmarka var på 9,8 m³. Gunnar Fornes forteller at akkurat den storgrana var 40,5 m høy. Til sammenligning har et ”normalt” stort tre i dag en diameter på 35-40 cm i brysthøyde og ligger på

Anders Solem

mellom ½ til 1 m³.

Eiendommen Fornes var på begynnelsen av 1900-tallet ca. 5 000 mål, med mye skog. Hele den opprinnelige eiendommen strakk seg fra utløpet av Forra til Dalsnes i Forradalen, i hovedsak nordlig helling i terrenget mellom Forra og Stjørdalselva, noe som kan være årsaken til at marka har produsert stor og lang skog. ”Trærne strakk seg etter sollyset”, ble det sagt. Skogsområdet ble kalt for Fornesmarka. Gunnar Fornes, oldefar til dagens oppsitter, delte gården mellom sønnene Gunnar, John og Johan i 1934. Fraskilt ble ”gressåkern” og ”brujale”. I dag er det Gunnar G. Fornes (f.1951) som driver hovedgården. Han er gift med Tove Kvithyll, og har barna: Gry, Gunnar og Karianne. Dagens hovedgård har ca. 3000 da, hvorav 280 dyrket. Våningshuset ble ombygd i 1960. Stort kyllinghuset ble satt opp i 1996. Under nyttårsstormen i 1992 ble det ødelagt ca. 3 700 kvm tømmer.

Skal en ta for seg slektene på de tre Fornesbrukene, skal en sannelig holde tunga midt i munnen, for her er det mange som heter Gunnar og mange som heter Tove. For å skille de ut har lokalbefolkningen ordnet egne relasjonsnavn bak berørte Gunnar og Tove, en ganske så vanlig praksis før i tiden hva gjaldt folkene på gårdene rundt omkring. Denne tradisjonen har vel dødt ut i de fleste bygder nå, men på Fornes er dette en nødvendighet fortsatt.

Familien Fornes, juli 2007: f.v Gunnar jr, Karianne, Gunnar sen, Tove og Gry